

אלמרשד אלכאפי

מילונו של תנחום הירושלמי למשנה תורה לרמב"ם

ת א מ תאומים הי אלאולאד אלתום אלדי יולדו פי בטן ואחד ויסמו אסם ברג אלגוזא תאומים לאנהא ענד ארבאב עלם אלנגום דו גסדין ויסמוהא הם איצא אלתומאן . ויסמי כל שי מזודג פי טבעה תיום מן תאומים באבדאל אלאלף ביא מאל שגיאות ושגיאות תלואים ותלואים קאלו פי אודואג ורקא כרץ אלגרדי נחלקה התימות לאן כל ורקא הי מתניה מלתצקה מן גזה ומפתוחה מן גזה פאן אנשקת אלגזה אלמלתצקה צארת ורקתין וען דלך קיל נחלקה התימות . ואלאתרג אלמלעב והו אלדי פיה אצאבע אצאבע אלתנין או מא זאד קיל ענה התיום והבוסר כשר . ובוסר אלפג .

ת א מ תאומים (בר לחיוב: כתיבת כוד) הם ילדים תאומים שנולדו בכטן אחת. וקראו את שם מזל תאומים תאומים מפני שלדעתם של חכמי מדע והתכונה הוא דו-גופי ואף הוא מכונה 'תומאן'. ונקרא כל דבר זוגי מטבעו תיום מלשון תאומים, בחילוף אל"ף ביו"ד כמו שגיאות ושגיאות, תלואים ותלואים. אמרו על זוגיות העלים של כפות התמר נחלקה התימות (הא' לחלף ת:ד) מפני שכל עלה הוא כפול, דבוק מצד אחד ופתוח מצד אחר, ואם נבקע הצד הדבוק מתקבלים שני עלים ועל זה אמרו נחלקה התימות. והאתרוג ה'מלעב' והוא שיש בו אצבעות אצבעות, שתיים או יותר, אמרו עליו התיום והבוסר כשר (שם, שם, ח). ובוסר שלא הבשיל .

לשוננו

כתב-עת לחקר הלשון העברית והתחומים הסמוכים לה

אלמלעב הוא תואר לאתרוג. ואלה דברי תנחום בערך 'תאם': 'ואלאחרג אלמלעב והו אלדי פיה אצאבע אצאבע אלתנין או מא זאד קיל ענה התיום והבוסר כשר. ובוסר אלפג' (ובעברית: והאתרוג 'אלמלעב' הוא אשר בו אצבעות אצבעות, שתיים או יותר, עליו נאמר התיום והבוסר כשר. ובוסר - לא בשל). משרש לעב יש בלסאן אלערב צורת פועל מן הבנין העשירי; וכך נאמר שם: استلمت النخلة اذا اطلعت طلقاً وفيها بقية من حلها الاول (ובעברית: הצמיחה [התמרה] פרי, בעוד יש בה שריד מפרייה הראשון). יש לשער, כי יש כאן תיאור של פרי, שצמח בסמוך לפרי הקודם, ונמצאו שניהם גדלים יחדיו. מלעב הוא, כנראה, בינוני פעול של הבנין השני או הרביעי, ונראה, שנגזר מאותו שורש של אסתלעב, ובהוראה דומה. והסברו של תנחום, שיש לו אצבעות אצבעות, שתיים או יותר, אולי מכוון לכך, שאתרוגים אחדים, שניים או יותר, צמחו יחד, כשהם דבוקים זה לזה.

According to Rabbi Tanhum (13th century), Maimonides understood the expression in the Talmud "twin-etrog" to be the Chinese etrog.

MAIMONIDES AND EDIBLE FLORA IN
THE SHAPE OF A HUMAN HAND

Allerlei Geschichten

Maasse-Buch

Buch der Sagen und Legenden aus Talmud und Midrasch
nebst Volkserzählungen in
jüdisch-deutscher Sprache

Nach der Ausgabe des Maasse-Buches
Amsterdam 1723

Also ward er stracks eingelassen. Un
es war schier Zeit, daß man essen sollt. Da kam der Meschores un bracht
ein Essen auf den Tisch, das sah gleich, als wenn es Hände wären von einem
Menschen. Da wollt Rabbi Meier nix davon essen, denn er sagt er wär
nit wol, un möcht heut nix essen.

Du hast
nit wollen essen derweil das Essen hat ausgesehen gleich wie die Hand von
einem Menschen. Das will ich dir sagen, es is ein Kraut gewesen, das sieht
aus wie die Hand von einem Menschen. Un weist ihm dasselbige Kraut.
Denn der Rabbi Mojsche Maimon war ein gewaltiger Raufe (Arzt),
daß er hat wol gewußt, welches Kraut gesund is um es zu essen.

MA'ASEH BOOK

BOOK OF JEWISH TALES AND LEGENDS
TRANSLATED FROM THE JUDEO-GERMAN

He was admitted at once, as it was time for the
evening meal. The servant brought food to the
table, which looked like human hands. R. Meir
refused to touch it, saying that he felt unwell
and would prefer not to eat anything.

You
refused to eat because the food resembled human
hands. Now let me tell you, it was a vegetable
which looked like a human hand." And R.
Moses showed him the vegetable, for he was a
great physician and knew what vegetables were
good to eat.

[illegible][illegible]

Zivchei Tzedek
 Responsa written by Rabbi Abdullah Somech
 of Baghdad in 19th century
 In responsa part2 no.37, he rules that the Chinese etrog
 is kosher for the mitzvah

זבחי צדק ח"ב

[illegible]

חלק שני

שנה זו תחמין זבחי צדק עולה וכליל לפסח
 סח **בגדר** יעמל
 ויד ה' על יד ה' יושוע ח'ר שלמה בבור הוצין מיט
 דסוק הנוי מלך י'למה בבור הוצין חלבים
 צפחה אל הולח חו קנעין

אֲתָהּ בְּחַרְתָּנוּ וּמִפְנֵי שַׁבָּת קִדְּמִיךָ

חֲזִק

לְזַלְזֵל בְּמַאֲז תַּפְסִיר אֲתָהּ חוֹנֵן

רָצָה אֱלֹהֵינוּ וְגַם בַּיּוֹם מִיְּעַד הָיָה

הַסִּכּוֹת הַזֶּה ^{לְזַלְזֵל} לְחַמּוֹ וְגַם בַּיּוֹם מִיְּעַד

תְּנוּכָבֶד וְגַם תּוֹרָה פִּינְחָס שִׁיר צִוִּי

וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי וְגַם תְּנוּכָבֶד

מוֹסֵף אֲתָהּ בְּחַרְתָּנוּ מִפְּנֵי יִתְגַּדֵּל

וְהָיָה רַחוּם יִתְגַּדֵּל קִדְּמִיךָ

שִׁיר הַמַּעֲבָדוֹת תְּנוּכָבֶד יִתְגַּדֵּל

חֲזִק

Page from siddur of Jews of Kaifeng, which mentions in the section dealing with the prayers for Sukkot, the LULAV. (The lulav is one of the four species taken together with the etrog.) It appears as the first word on the third line.

Esrogim in China

The Jews of Shanghai were now faced, for the first time in years, with the necessity of finding a new source of *esrogim*.

Before the approach of the following Sukkos festival, many plans were devised to provide Shanghai's Jewry with the *esrogim* essential for fulfilling the *mitzva*. There was a multitude of difficulties to overcome. The first stumbling block: how to translate, explain, or even hint to the Chinese the type of fruit that was sought. All the drawings of an *esrog* were to no avail. Finally, a delegation was formed which consisted of two refugees and a Chinese guide that went on an *esrog*-finding expedition into the hinterlands of China. According to some knowledgeable Chinese informants, there were certain regions where *esrog* trees were alleged to grow.

The findings of the expedition members were of questionable value, but their experiences were unique. Most of the population in the interior of China had never encountered any sort of white-skinned man before. Wherever the delegation arrived, it caused a sensation similar to a royal visit, with its attendant air of respect and honor. Many peasants they met attempted to touch their white skin and feel its texture.

At last the elusive Chinese *esrog* turned up, on a vacation site for wealthy Chinese businessmen, near the city of Hangchow. There, luxurious palaces had been built amidst beautiful gardens and artificial lakes and streamlets that were channeled under and around its edifices. In these surroundings, *esrog*-like fruits were discovered. But a problem arose: was this a genuine *esrog* fit for use as prescribed by Torah law? It had a strange extension growing out from the main fruit that bore a similarity to the fingers of a human hand. For that reason it was called in Chinese "God's hand."

The "explorers" brought back with them samples of their *esrog* for display. Many of the scholars were skeptical about the *esrog* they exhibited. Some experts in *halacha* used this *esrog* for the religious observance without pronouncing the customary blessing over it—to denote their doubts regarding its authenticity. Some merely used it for a symbolic commemoration and physical reminder of the *mitzva*. Others refused to use this fruit at all, insisting that it could not in any way be used as an *esrog* required by Jewish Law.

EXCHANGE OF LETTERS BETWEEN YECHÉZKEL LEITNER AND CHAIM SIMONS

ג' כסלו תשנ"ה
6 November 1994

Dear Rabbi Leitner רבי,

I was particularly interested in Chapter 27, "Esrogim in China" and the species of esrog which was found in China. Was any material written on the halachic aspects of this Chinese esrog and the reasons that the experts in halacha came to different conclusions? Also, are there any people still alive who were involved in these halachic discussions?

Extract of letter from Chaim Simons to Yechezkel Leitner

RABBI E. J. LEITNER
1996 Ocean Avenue
BROOKLYN, N. Y. 11236

November 23, '94.

The pertinent discussion of such a problem is found in the Shul-khan Orukh, Orakh Chaim, Chapter 649 as discussed by the Mishnah B'rurah # 53&54 and B'eer Heytev #14.

The decisions regarding the use of such an Esrog (or non-Esrog evtl.) are clearly expounded in those explanations.

Extract of letter from Yechezkel Leitner to Chaim Simons

Sincerely,

E. J. Leitner

כ"ח כסלו תשנ"ה
1 December 1994

What I had in mind in my inquiry was not a general reference in משנה ברורה, but details of the specific discussions on this question between the Rabbis of the Mirrer Yeshivah which led to at least three different conclusions. Are these discussions in print?

Does the Mirrer Yeshivah have archival material relating to its stay in China and Japan, and if so, is it deposited in Jerusalem or in New York?

Extract of letter from Chaim Simons to Yechezkel Leitner

302
ד' 25
December 16, 1994

Since opinions on the Chinese Esrog followed closely those Halachig guideposts cited in the (ח"ו) / ס' ו' and new points were not added - to my best recollection - no additional material was published then on it nor deposited in the various libraries of the Mirrer Yeshivah.

Extract of letter from Yechezkel Leitner to Chaim Simons

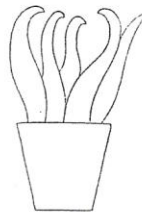
שמואל טולקובסקי

פרי עץ הדר

תולדותיו בתרבות העמים, בספרות,
באמנות ופולקלור, מימי קדם ועד ימינו

6. (א) אתרוג 'ידו של בודהא'

(ב) פרט מצויר-קיר. אל-קאב, מצרים

אם במשך האלף השני ורובו של האלף הראשון לפני סה"נ לא גדלו עצי הדר בארם-נהריים, קשה להניח שטיפחו אותם בימים ההם במדינות מערביות יותר, כגון ארץ-ישראל ומצרים, אלא אם כן הגיע הפרי לאזורים אלה דרך האוקיינוס ההודי וים-סוף, תפוחי-הזהב הנזכרים במקרא (משלי כה, יא) - 'תפוחי זָהָב בְּמִשְׁכֵּיזִית כֶּסֶף דָּבָר דָּבָר עַל אֶפְנֵי' - ודאי שאינם פרי-הדר אלא כדורי-זהב ממש, כפי שנמצאו למדים מן ההקבלה בין פסוק זה ובין הפסוק הבא אחריו: 'זָהָב וְזָהָב נָחֳלִי קָהָם, מוֹכִיחַ חֶקֶם עַל אֵן שִׁמְעָה'.

הארכיאולוג הצרפתי לורה (Loret) סבר שאפשר להכיר אתרוגים בין הפירות המצויים על קירות תדר אחד במקדש הגדול אשר בקארנאק במצרים. קירות המקדש מכוסים כולם ציורים של עצים שהביאו תותמס השלישי למצרים מאסיה סמוך לשנת 1500 לפני סה"נ. שעה שחור ממערכותיו בסוריה. לורה חשב שהוא יכול לזהות באתרוגים גם כמה פירות שהוא מצא בקברות מאותה תקופה, פירות הדומים לאותם המצויים על קירות קארנאק¹⁵; ועל-כן הסיק את המסקנה, שעצי אתרוג כבר היו בין גידולי-התרבות של מצרים באלף השני לפני סה"נ. אולם דעתו של לורה אינה מניחה את הדעת כלל, שהרי מושתתת היא על זיהויים מפוקפקים, שנעשו בחלקם על-ידי מלומדים שליוו את נאפוליאון בונאפארטה במסעו המצרי, ובחלקם על-ידי לורה עצמו, שאנוס היה להודות בכך שתמונות-הקיר שעליהן הסתמך לא היו ברורות כל-צורך, גם בונאויה חשב שמצא ראיה לכך, שאתרוג-האצבעות היה ידוע למצרים הקדומים: 'במושב הקונגרס הבינלאומי התשיעי של מורחנים באוניברסיטת לונדון, ראיתי שלוש העתקות של תמונות-קיר מצריות מאל-כאב. באחת מהן נראתה קבוצה מעניינת של גברים הנושאים סלים של ענבים, ורימונים - מחוררים כמו שחוררים בימינו בצלים - והם היו דומים בדיוק רב לאלה שתיאר לאיארד... אחד מן הקבוצה המצרית הזאת נושא סל שבתוכו פרי הדומה ביותר לאתרוג-האצבעות (ציור 6, א-ב). איני מאמין שאפשר לראות כאן פרי אחר חוץ מאתרוג-האצבעות¹⁶. דומה, שיהיו זה של בונאויה אינו טוב מויתויו של לורה.

The Citrus Industry

Revised Edition
University of California
Division of Agricultural Sciences

1967

The Botany of Citrus and Its Wild Relatives

BY WALTER T. SWINGLE
Revised by Phillip C. Reece

1a. *Citrus medica* var. *sarcodactylis* (Noot.) Swing. Pl. Wilson: 2:141. 1914. *Citrus sarcodactylis* Noot. Fleurs, Fruits, Feuill. Java 1:pl. 3. 1863. *Illus.* Nooten, *loc. cit.*, pl. 3; Swingle, in Bailey, Stand. Cycl. Hort. 1:781. 1914.

Type.—Lacking in Linnean Herbarium.

Distribution.—Widely cultivated in China, Japan, Indo-China, and India.

Common name.—Fingered citron.

Like the species except in the fruit, which is split into a number of finger-like sections. Usually pulp is lacking, or if present is very scanty.

The fingered citron is well known and highly esteemed for its fragrance and beauty in China and Japan, where it is called "Buddha's Hand Citron" (*Fo Shou kan* in Chinese, *Bushukan* in Japanese). It is used by Chinese and Japanese for perfuming rooms and clothing. It is also grown as a dwarf plant, of which good fruiting specimens are highly prized for ornamental purposes.

Horticultural Varieties of Citrus

BY ROBERT WILLARD HODGSON

A most unusual and interesting citron is the fingered or *Buddha's Hand* citron (fig. 4-71) of the Orient (*bushukan* of Japan), where it has been prized for centuries, especially in Indo-China, China and Japan. As the name indicates, the fruit is apically split into a number of fingerlike sections, somewhat resembling a human hand. There appear to be two clones—one in which all the fruits are deeply fingered and lacking in flesh development and seeds, the other in which only part of the fruits are fingered and the rest are corrugated, lacking in flesh, and contain seeds hanging free in the locules. Both are typical acid citrons in all other respects and would seem to constitute clonal varieties rather than the botanical variety *sarcodactylis* as they are classified by Swingle (see chap. 3, [this work](#)).